

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نشر مؤسسه اشراق و عرفان | ۳۹

مسلسل نشر | ۴۹

- سرشناسه : اعرافی، علیرضا، ۱۳۳۸ -
Arafi, AliReza
- عنوان و نام پدیدآور : گواهان اعمال / علیرضا اعرافی ؛ تدوین محمد آزادی .
- مشخصات نشر : قم : مؤسسه اشراق و عرفان، ۱۳۹۷ .
- مشخصات ظاهری : ۹۶ص .
- فروست : نشر مؤسسه اشراق و عرفان؛ ۳۹ .
- شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۸۵۴۴-۱۷-۹
- وضعیت فهرست نویسی: فیبا
- یادداشت : کتابنامه : ص. ۸۷ .
- موضوع : اعرافی، علیرضا، ۱۳۳۸ --- پیام‌ها و سخنرانی‌ها
- شناسه افزوده : حیدرزاده، حسن، ۱۳۶۰ -
- رده بندی کنگره : ۷ش۹ الف / ۱/ BP۲۲۶
- رده بندی دیویی : ۲۹۷/۴۶۷
- شماره کتابشناسی ملی : ۵۰۳۵۳۳

گواهان اعمال

علیرضا اعرافی

تدوین: محمد آزادی

گواهان اعمال

علیرضا عرفانی

تدوین محمد آزادی
ناشر مؤسسه اشراق و عرفان
ویراستار یوسف قربانی
صفحه آرایی حمید بهرامی
نوبت و تاریخ چاپ اول/بهار ۱۳۹۷
لیتوگرافی، چاپ و صحافی سازمان چاپ اِسرائ
شمارگان ۱۰۰۰ نسخه
قیمت ۶۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای مؤسسه اشراق و عرفان محفوظ است.

ISBN : 978-600-8542-17-9

www.eshragh-erfan.com تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۴۸۵۴۰
info@eshragh-erfan.com نمابر: ۰۲۵-۳۷۷۴۸۵۴۱

آدرس: ایران، قم، خیابان معلم، کوچه ۸، کوچه شهید محقق، پلاک ۵۹

کانال تلگرام: @EshraghErfan

فهرست مطالب

۷	سخن مؤسسه
۹	پیشگفتار
۱۱	مقدمه
۱۵	فصل اول: کلیات
۱۵.....	۱. پیشینه
۱۷.....	۲. مفهوم شناسی
۱۹.....	۳. فلسفه تربیتی - اخلاقی
۲۰.....	۱-۳. رویکرد اخلاقی
۲۲.....	۲-۳. رویکرد تربیتی
۲۳	فصل دوم: معرفی شاهدان
۲۵.....	۱. خداوند سبحان
۲۷.....	۱-۱. استقلالی بودن شهادت خداوند
۲۷.....	۲-۱. نامحدود بودن شهادت خداوند
۲۸.....	۲. پیامبران الهی، خصوصاً پیامبر اکرم ﷺ
۳۰.....	۱-۲. شهادت پیامبر اکرم ﷺ
۳۳.....	۲-۲. عرضه اعمال بر پیامبر اکرم ﷺ
۳۵.....	۳. امامان معصوم علیهم السلام
۳۹.....	۴. قرآن کریم
۴۲.....	۵. ملائکه

- ۴۲ ۶. مکان
- ۴۳ ۷. زمان
- ۴۴ ۸. شیطان
- ۴۶ ۹. انسان
- ۴۶ ۹-۱. اعضاء و جوارح انسان
- ۴۸ ۹-۲. اعمال انسان
- ۵۱ ۹-۳. وجدان انسان

۵۳

فصل سوم: فروع

- ۵۳ ۱. نامه اعمال
- ۵۴ ۱-۱. نام‌های کتاب اعمال در قرآن
- ۵۵ ۱-۲. چستی نامه اعمال
- ۵۷ ۱-۳. کاتبان نامه اعمال
- ۵۹ ۱-۴. چگونگی اعطای نامه اعمال
- ۶۱ ۱-۵. بسته نشدن نامه اعمال تا روز قیامت
- ۶۲ ۲. تعدد شاهدان
- ۶۵ ۳. تفاوت‌های شاهدان
- ۶۵ ۳-۱. تفاوت ماهوی شاهدان
- ۶۸ ۳-۲. تفاوت رتبی شاهدان
- ۷۰ ۳-۳. تقدم و تأخر در ادای شهادت
- ۷۲ ۴. مراحل شهادت
- ۷۵ ۵. محدوده شهادت
- ۷۶ ۶. بررسی نسبت وجود شاهدان و ستارالعیوب بودن خداوند

۸۴

خاتمه

۸۶

کتابنامه

۸۹

نمایه‌ها

سخن مؤسسه

پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی، رسالت حوزه‌های علمیه را دوچندان کرده است؛ نظام اسلامی برای تأمین پشتوانه نظری خود به منظور تصمیم‌گیری و اجرا، باید مبانی علمی لازم را در اختیار داشته باشد و این عرصه‌ای است که حوزه علمیه در کنار دیگر مجامع علمی باید در آن نقش فعال داشته باشد؛ زیرا بدون گستراندن مرزهای علوم اسلامی به مباحث نوپدید و تولید علوم انسانی با رویکرد اسلامی، این نیاز پاسخ مناسب نمی‌یابد. ضرورت مجاهدت علمی برای پاسخگویی به مطالبات روزافزون و برحق جامعه دینی، آنگاه به اثبات می‌رسد که در نظر داشت که اولاً، تحولاتی جدید در مجموعه دانش بشری، به ویژه علوم انسانی رخ داده است؛ ثانیاً، زندگی انسان معاصربه سبب پیشرفت علوم و فناوری‌های جدید، دستخوش تطوراتی شگرف شده است؛ ثالثاً، شکل‌گیری نظام اسلامی، فرصت مناسبی را فراروی جامعه دینی قرار داده است تا به اهداف خود دست یابد. از این رو، سرعت بخشیدن به فعالیت‌های علمی حوزوی برای توانمندسازی نظام اسلامی در این باره ضروری می‌نماید.

«مؤسسه اشراق و عرفان» که فعالیت خود را از سال ۱۳۸۶

با نظارت علمی و ریاست عالی استاد علیرضا اعرافی رحمته الله علیه آغاز کرده است، در عین تأکید بر اصالت‌های حوزوی، سعی در رفع نیازمندی‌های معرفتی انسان معاصر دارد. از این رو، برنامه‌های کلان خود را «پژوهش در زمینه فقه‌های نو و فلسفه‌های مضاف بر مبنای روش اجتهادی در راستای نظام سازی اسلامی»، «پرورش پژوهشگران صاحب نظر در عرصه فقه‌های نو و فلسفه‌های مضاف و نظام‌سازی اسلامی» و «اسلامی‌سازی علوم انسانی» قرار داده است تا بتواند نقشی مؤثر در این عرصه داشته باشد.

خداوند تعالی برای نظارت بر انسان، «شاهدان» و «گواهان اعمال» را قرار داده تا او را زیر نظر بگیرند و مراقب اعمال او باشند. وجود این گواهان و شاهدان از طرف خداوند تعالی باعث می‌شود که انسان، مراقب اعمال خود بوده، دقت بیشتری در نحوه رفتار خویش داشته باشد؛ چراکه روز قیامت این گواهان و شاهدان، مشاهدات خود را بازمی‌گویند تا جای هیچ‌گونه عذر و بهانه‌ای برای انسان خطاکار باقی نماند. کتاب حاضر با توجه به آیات و روایات به شمارش و شناساندن این شاهدان پرداخته است.

مؤسسه اشراق بر خود لازم می‌داند از حضرت استاد اعرافی رحمته الله علیه که به دنبال ارائه این بحث در ضمن سخنرانی‌های شیوا و پرمحتوا، عنایت خاص در به ثمر نشاندن این اثر داشتند، سپاسگزاری کند و از تلاش‌های محققان ارجمند حجت الاسلام آقای لطفی‌وند و آقای محمد آزادی در تنظیم و تدوین این اثر قدردانی نماید و قبول زحمت حجت الاسلام محمد سعیدی مهر و حجت الاسلام حسن حیدرزاده را در نظارت و ارزیابی آن ارج نهی.

امید است صاحب‌نظران و اندیشه‌وران دینی، مؤسسه اشراق و عرفان را در جهت بهبود تولید آثار علمی آینده، از دیدگاه‌ها و پیشنهاد‌های سازنده خود بهره‌مند سازند.

پیشگفتار

پروردگار تعالی برای رشد و تعالی انسان، این موجود دارای اراده و اختیار، ابزارهای تربیتی و اخلاقی فراوانی در جهان هستی آفریده است. از آن جمله، گواهان فراوان و گسترده‌ای است که برای نظارت و شهادت بر اعمال انسان در این نظام حکیمانه گنجانده شده‌اند. با وجود این ناظران همیشگی و دقیق، انسان در هیچ‌یک از لحظات حیات دنیوی خویش تنها نبوده و تمامی اعمال او، از نیک و بد به وسیله کاتبان و گواهان اعمال، ثبت و ضبط می‌گردد.

کتاب حاضر بر پایه سخنرانی‌ها، مکتوبات و رهنمودهای مختلف استاد اعرافی حفظه الله تدوین شده و در سه فصل ارائه می‌گردد:

در فصل اول، کلیاتی درباره پیشینه، مفهوم‌شناسی و فلسفه وجود گواهان اعمال بیان شده است؛

فصل دوم، درباره معرفی گواهان مختلف اعمال انسان بر پایه آیات و روایات است؛

در فصل سوم نیز فروعی مانند چپستی نامه اعمال و تفاوت‌های شاهدان اعمال ذکر شده است.

در پایان لازم می‌دانم که از آقایان حجت الاسلام والمسلمین محمد سعیدی مهر و حجت الاسلام والمسلمین حسن حیدرزاده که زحمت نظارت بر این کتاب را بر عهده داشتند و با راهنمایی‌های خویش در تکمیل و حسن تدوین آن کمک‌های شایانی کرده‌اند، تشکر نمایم؛ همچنین از زحمات جناب حجت الاسلام لطفی‌وند در تهیه محتوای مطالب و آقای یوسف قربانی (ویراستار) و آقای حمید بهرامی (صفحه‌آرا) سپاسگزاری کنم.

محمد آزادی

اردیبهشت ۱۳۹۷

مقدمه

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾

هدف از آفرینش جن و انس، عبودیت و هدف از عبودیت، پرواز روح انسان در آسمان ملکوت و رسیدن به لقاء الله است؛ وصول به این هدف جز با به دست آوردن بال کمال محقق نخواهد شد.

انسان برای تحصیل کمال و پیمودن مسیر سعادت، باید مراحل را بپیماید و در این مسیر، ناگزیر از ادای تکالیف الهی است. برای اینکه انسان بتواند در سایه اعمال خود به هدف آفرینش دست یابد، باید پیوسته مراقب اعمال و رفتار خود باشد و آن‌ها را طبق دستورات الهی انجام دهد.

مراقبت از اعمال و افکار از جمله اموری است که همواره در آموزه‌های دینی مورد توجه بوده و هر بنده مشتاق به کمال به آن رهنمون شده است. خدای تعالی در قرآن کریم می‌فرماید: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ

بِمَا تَعْمَلُونَ^۱؛ در روایتی از پیامبر اکرم ﷺ آمده است: «لَا يَكُونُ الْعَبْدُ مُؤْمِنًا حَتَّى يَحَاسِبَ نَفْسَهُ أَشَدَّ مِنْ مُحَاسَبَةِ الشَّرِيكِ شَرِيكُهُ وَالسَّيِّدِ عَبْدُهُ»^۲؛ هیچ بنده‌ای، مؤمن نمی‌شود، مگر آنگاه که به حساب خود برسد، سخت‌تر از آن که شریکی به حساب شریک خود برسد و مولا به حساب برده‌اش.

هر انسان مؤمنی باید اوامر الهی را اطاعت کند، تکالیفی را که بردوشش گذاشته شده، ادا کند و از نافرمانی خدا بپرهیزد. او باید اعمال و افکار خود را بررسی کند تا توشه او برای فردایش مایه کمال او شود.

امردیگری که بر اهمیت لزوم مراقبه و پاسبانی از نفس می‌افزاید، توجه به این نکته است که دنیا محل شاهدان است و تمام کردار، گفتار و حتی تفکرات انسان، در حال مراقبت و رصد شدن قرار دارد. به بیان دیگر، هرچند انسان در این دنیا توجهی به اعمال، رفتار و افکار خود نداشته باشد، نمی‌تواند آن‌ها را به گونه‌ای پنهان بدارد که کسی از آن‌ها آگاه نباشد؛ زیرا خدای تعالی و شاهدانی که گمارده‌اند، تمام آنچه را در عالم در حال وقوع است، مشاهده و ثبت و ضبط می‌کنند.

قرآن کریم، با صراحت کامل، به مشهود بودن انسان در این دنیا اشاره دارد: «يَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَا لِهَذَا الْكِتَابِ لَا يَغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا»^۳ [در روز قیامت بزهکاران] می‌گویند: «ای وای بر ما! این چه نامه‌ای است که هیچ

۱. سوره حشر (۵۹)، آیه ۱۸: ای کسانی که ایمان آورده‌اید! تقوای الهی پیشه کنید و هر کس باید بنگرد تا برای فردای خود چه چیز از پیش فرستاده؛ و از خدا بپرهیزید که خداوند از آنچه می‌کنید، آگاه است!

۲. محمد بن حسن (شیخ حرعاملی)، وسائل الشیعه، ج ۱۶، ص ۹۹.

۳. سوره کهف (۱۸)، آیه ۴۹.

[گفتار و کردار] کوچک و بزرگی را فرو نگذاشته، جز اینکه همه را در شمار آورده است. و هر چه کرده‌اند را حاضر یابند. همچنین قرآن کریم از لقمان حکیم چنین نقل می‌کند: ﴿يَا بُنَيَّ إِنَّهَا إِنْ تَك مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ﴾؛ ای پسرک من! اگر عملت هم وزن دانه خردلی و در درون سنگی یا در آسمان‌ها یا در زمین باشد، خدا آن را می‌آورد؛ که خدا باریک بین و آگاه است.

گویا فقط انسان است که سر در برف جهل خود فرو برده و می‌پندارد کسی شاهد بر او نیست و هر چه می‌خواهد، می‌تواند بکند؛ در حالی که خدای تعالی می‌فرماید: ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنَى مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ثُمَّ يَنْتَهُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾.^۲ اعمال و رفتار انسان‌ها بر دیگر موجودات جهان اثر می‌گذارند. بسیاری از امور، از جمله نتایج اعمال بشر، با گذشت زمان از بین نمی‌روند. به بیان دیگر، انسان در جهانی کاملاً هوشمند زندگی می‌کند. هیچ عملی از انسان در این جهان از بین نمی‌رود، بلکه ثبت و ضبط شده، آثار خود را بر جای خواهد گذاشت. هر چند انسان خود از اعمال و آثار آن‌ها غفلت داشته باشد، شاهدانی که توانایی رصد و پیگیری افکار و رفتار او را دارند، در زمان حسابرسی

۱. سوره لقمان (۳۱)، آیه ۱۶.

۲. سوره مجادله (۵۸)، آیه ۷: آیا ندانسته‌ای که خدا آنچه را در آسمان‌ها و آنچه را در زمین است، می‌داند؟ نجوای هیچ سه نفری نیست، مگر آنکه او چهارم ایشان است و نجوای هیچ پنج نفری نیست، مگر اینکه او ششم آن‌ها است و نه کمتر از آن و نه بیشتر از آن، مگر اینکه او یا ایشان است، هر جا که باشند. آنگاه در روز قیامت آنان را به آنچه کرده‌اند آگاه می‌کند؛ زیرا خدا به هر چیزی دانا است.

اعمال، به کردار او شهادت خواهند داد. بنابراین، انسان تحت نظر و احاطه خداوند و دیگر ناظران است. او توانایی پنهان کردن اعمال، رفتار و حتی خظورهای ذهنی خود را ندارد. پس اگر خود او نیز از کردار خود مراقبت نکند و برای اصلاح امور خویش گام بر ندارد، نه تنها به سرمنزل کمال نمی‌رسد، بلکه تمامی اعمال و کردار او که مشهود حق و شاهدان او بوده، در آخرت گریبان‌گیر او خواهند بود.

«اللَّهُمَّ وَإِذْ سَتَرْتَنِي بَعْفُوكِ، وَتَعَمَّدَتْنِي بِفَضْلِكَ فِي دَارِ الْفَنَاءِ بِحَضْرَةِ الْأَكْفَاءِ، فَأَجْرَنِي مِنْ فَضِيحَاتِ دَارِ الْبَقَاءِ عِنْدَ مَوَاقِفِ الْأَشْهَادِ مِنَ الْمَلَائِكَةِ الْمُقَرَّبِينَ، وَ الرُّسُلِ الْمُكْرَمِينَ، وَ الشُّهَدَاءِ وَ الصَّالِحِينَ مِنْ جَارِ كُنْتُ أَكَاتِمُهُ سَيِّئَاتِي، وَ مِنْ ذِي رَحِمٍ كُنْتُ أَحْتَشِمُ مِنْهُ فِي سَرِيرَاتِي، لَمْ أَثِقْ بِهِمْ رَبِّ فِي السِّرِّ عَلَيَّ، وَ وَثِقْتُ بِكَ رَبِّ فِي الْمَغْفِرَةِ لِي، وَ أَنْتَ أَوْلَى مَنْ وَثِقَ بِهِ، وَ أُعْطِيَ مَنْ رُغِبَ إِلَيْهِ، وَ أَرَأْفَ مَنْ اسْتُرِحِمَ، فَأَرْحَمْنِي»؛^۱ خداوندا! همچنان که مرا در این سرای فانی، به فضل خویش در حضور نزدیکان بر گناهانم پرده کشیدی، پس از رسوایی‌های سرای باقی نیز، در حضور شاهدان از فرشتگان مقرب و رسولان مکرم و شهیدان و صالحان، پناهم ده! از [رسوایی نزد] همسایه‌ای که گناهانم را از او نهان می‌داشتم و خویشاوندی که در کارهای پنهانی خویش از او شرم داشتم. ای پروردگار من! به آنان در پرده‌پوشی برخودم اطمینان ندارم و به تو - ای پروردگار من! - اطمینان دارم که مرا می‌آموزی و تنها تو شایسته آنی که به تو اعتماد کنند. تو بخشنده‌ترین کس هستی که به او می‌توان روی آورد، تو مهربان‌ترین فردی هستی که از او می‌توان رحمت خواست؛ پس بر من رحم کن.

۱. علی بن الحسین (امام سجاد علیه السلام)، صحیفه سجادیه، دعای سی و دوم، ص ۱۵۰.